

УДК 633.521

О. Я. Домінська,

к. е. н., старший викладач, Львівський Національний Аграрний Університет

ВПЛИВ ФАКТОРІВ НА РОЗВИТОК ЛЬОНАРСТВА В УКРАЇНІ

O. Dominska,

Ph.D in Economics, senior lecturer, Lviv National Agrarian University

THE IMPACT OF FACTORS ON THE DEVELOPMENT OF FLAX IN UKRAINE

У статті висвітлено функціональні риси розвитку льонарства в Україні. Охарактеризовано стан розвитку льонарства в Україні на сучасному етапі. Проведено аналіз сучасного стану та основних тенденцій розвитку льонарства в Україні, визначено економічну ефективність виробництва продукції та функціонування льоноросійних господарств України, встановлено вплив галузі на забезпечення зрівноваженого розвитку виробництва. Обґрунтовано стратегію розвитку та підвищення ефективності галузі льонарства, пропозиції щодо формування розвитку льонарства, обґрунтовано потребу в матеріальних і фінансових ресурсах для реанімації галузі на основі забезпечення ефективного вирощування льону-довгунцю в сільськогосподарських підприємствах. Проаналізовано основні підприємства України, які займаються виробництвом та переробкою льону-довгунцю та вплив факторів, які призводять до реорганізації підприємств.

The article highlights the functional features of flax development in Ukraine. The situation of flax development in Ukraine is characterized at the present stage. The contemporary state and the main trends in the field, generally in Ukraine are analyzed. The efficiency of flax growing is calculated. The influence of the field upon the well-balanced development is determined. The development and the field efficiency improvement strategy improvement and proposals concerning of flax growing improvement are grounded. The material and financial needs for the field revivification through the fibre flax growing efficiency improvement in agricultural enterprises are calculated. The basic enterprises of Ukraine are engaged in the production and processing of flax and the influence of factors that lead to the reorganization.

Ключові слова: льон, аналіз, оцінка, посівна площа, валовий збір, урожайність.

Key words: flax, analysis, rating sown area, crop page, crop capacity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Початок ХХІ ст. характеризується піднесенням і ширшим використанням природних волокон, зокрема із льону. Україна має сприятливі кліматичні умови для вирощування льону в необхідних обсягах для забезпечення внутрішнього і зовнішнього ринків, що дозволяє одержувати високі врожаї волокна і насіння.

Сьогодення льоноробної галузі характеризується складною економічною ситуацією: спад виробництва льоноробної продукції, різке скорочення площ посіву льону, недостатній рівень завантаженості переробних та сільськогосподарських підприємств, слабкість фінансово-економічного становища льонарських господарств тощо. Подальший розвиток льонарської галузі потребує поглибленого вивчення функціональних рис розвитку льонарства в Україні й впровадження нового економічного механізму функціонування галузі на основі державної підтримки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам розвитку льонарської галузі України приділяли увагу таких науковців В. Андрійчук, В. Баранник, В. Бойко, П. Борщевський,

П. Гайдуцький, П. Голобородько, І. Горн, І. Карпець, О. Крисальний, М. Коденська, М. Малік, В. Москаленко, І. Лукінов, І. П'явка, П. Саблук, М. Федоров, О. Онищенко, В. Юрчишин тощо.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — проаналізувати функціональні риси розвитку льонарства в Україні й окреслити рекомендації щодо стимулювання розвитку льонарства в Україні

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Льонарство в Україні було відоме ще у II—IV ст. Посівні площі льону на території України розташовувались у північних та північно-східних районах Чернігівської, Івано-Франківської, Житомирської, Волинської, Сумської, Рівненської, Тернопільської, Львівської, Київської, Чернівецької, Хмельницької областей. Виробництво продукції з льону було зосереджено на Поліссі, в передгірських та гірських районах Карпат. Саме ці райони мають найбільш сприятливі умови до вирощування льону як природнокліматичні: висока зволоженість земель, велика кількість опадів, так і наявність густої мережі льонозаводів, традиції зайня-

тості сільського населення вирощуванням льону, наявність відповідних наукових установ, які займаються вирощуванням та переробкою льону, господарства яких виробляли більше ніж 90% валового насіння льону та ін.

На початок 90-х років минулого століття Україна займала друге місце за посівними площами льону серед країн Європи — 16—17%. Валовий збір льноволокна до 1992 року перевищував 100 тисяч тонн на рік.

Нерентабельність виробництва трести льону призводить до стрімкого падіння обсягів валового збору льону-довгунця та скорочення посівних площ під ним.

До 1995 року середньорічна площа посівів льону-довгунця становила 160—170 тис. га, на понад 100 тис. га застосовували інтенсивну технологію вирощування. Валовий збір волокна й насіння дорівнював — відповідно 105110 і 45—50 тис. т, урожайність волокна — 8—9 ц, насіння льону-довгунця — 2,5—3 ц/га [2, с. 105]. Цьому сприяла державна підтримка льонарської галузі. До 1991 року сільськогосподарські підприємства одержували державні дотації до 40—45% виробничих витрат, існувала система доплат за реалізацію трести льону у відповідні календарні строки. Рентабельність виробництва насіння льону в цілому по Україні становила 144—150%, трести — 132—146%. В Україні було створено мережу з 47 льонозаводів і 21 льононасінневих станцій. Переробляючи льноволокно, текстильна промисловість значно покращила свої показники. Великі льонокомбінати були побудовані в Житомирі та Рівному, на сировині льону працювали Кіровоградська фабрика кручених виробів, Одеська фабрика технічних тканин, Харківський канатний завод і багато інших підприємств.

За період з 1990-х років Україна суттєво погіршила свої позиції в контексті світового ринку льону. У відповідності з даними Державної служби статистики України, у 2012 році льоносіючими сільськогосподарськими підприємствами було вироблено 17066 ц трести льону, середня ціна реалізації одного центнера трести льону складала 136,90 грн., а чистий дохід (виручка) від її реалізації становив усього 1874,5 тис. грн.

Посівна площа льону — довгунця в 2013 р. проти 2005 р. зменшилась на 96% і становила 1 тис. га, урожайність льноволокна знизилась на 21,57%, що призвело до зменшення валового збору льноволокна, відповідно, з 12,7 тис. т до 0,4 тис. т, або на 96,85%. У 2013 році в Україні працювало всього 4 льоносіючих сільськогосподарських підприємства, тоді як, наприклад, у 2008 році їх кількість становила 9.

Таблиця 1. Динаміка виробництва льону-довгунця в Україні за 2005—2013 рр.

Рік	Посівна площа, тис. га	Валовий збір, тис. т	Урожайність льноволокна, ц/га
2005	25,5	12,7	5,4
2006	14,2	5,3	5,1
2007	12,9	3,8	3,3
2008	6,8	3,0	5,1
2009	2,4	1,2	6,5
2010	1,3	0,4	4,0
2011	1,7	0,8	5,3
2012	2,2	1,8	8,6
2013	1,5	1,1	7,3

Джерело: Державна служба статистики України [7].

За даними Державної служби статистики України, у 2013 році індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з 2012 роком становив 113,7%, індекс виробництва продукції рослинництва — 118,1%. У той же час спостерігається чітка тенденція падіння обсягів валового збору льону-довгунця, скорочення посівних площ під ним. Динаміка виробництва льону-довгунця за період 2005—2013 рр. наведена в табл. 1.

З таблиці можна визначити, що у 2011 році посіяна площа льону-довгунця дорівнювала 1,7 тис. га, що на 500 га більше, ніж у 2010 році. У 2012 році посівні площі льону-довгунця в Україні становили 2,2 тис. га, що на 0,5 тис. га більше порівняно з попереднім 2011 роком. У 2013 році під льоном-довгунцем було зайнято 1,5 тис. га сільськогосподарських угідь, тоді як у 1990 році посівна площа цієї сільськогосподарської культури становила 172,5 тис. га, а у 2005 р. — 25,5 тис. га.

Скорочення посівних площ призвели до відповідного падіння валових зборів льону-довгунця, з 108,1 тис. т у 1990 р., до 12,7 тис. т у 2005 р. й до 1,1 тис. т у 2013 році.

Аналіз статистичних даних льонової виробництва свідчить про довготривалість та масштабність кризи льонарства.

Охарактеризуємо стан розвитку льонарства у льоносіючих областях України. Кількість льоносіючих районів майже в кожній області України постійно зменшується. Найбільше зменшення спостерігається у Сумській, Тернопільській, Львівській та Хмельницькій областях. Найбільшу кількість льоносіючих районів мали Чернігівська, Житомирська, Волинська та Рівненська області. Крім вищезазначених областей, в Ук-

Таблиця 2. Динаміка посівних площ льону-довгунця (волокно) по областях України, тис. га

Назва області	Рік						
	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013
Волинська обл.	24,7	12,1	0,4	0,3	0,0	0	0
Житомирська обл.	37,7	26,1	3,6	6,0	0,1	0,7	0,59
Івано-Франківська обл.	15,9	6,9	1,9	0,4	0	0	0
Київська обл.	3,9	2,2	0,2	0,1	0	0	0
Львівська обл.	23,4	8,9	2,6	1,6	0,1	0,0	0,0
Рівненська обл.	15,8	6,2	0,3	1,0	0,0	0	0
Сумська обл.	6,7	5,5	1,9	2,0	0,6	0,5	0,4
Тернопільська обл.	0,0	0	0	0,3	0	0	0
Чернівецька обл.	2,9	0,8	0,4	0,1	0	0	0
Чернігівська обл.	38,4	27,1	8,5	11,8	0,3	0,9	0,5
Україна, усього	169,4	95,8	19,8	23,6	1,0	2,1	1,5

Джерело: Державна служба статистики України [7]

раїні незначні площі посіву льону-довгунцю було розміщено у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях [4, с. 81]. У таблиці 2 наведено статистичні дані щодо обсягів посівних площ, з яких зібрано льон-довгунець (волокно).

З наведених даних можна визначити, що з кожним роком площі посівів льону-довгунця скорочуються. Так, наприклад, у 2005 р. льононосючих областей в Україні нараховувалося 10, але у 2010 р. їх кількість скоротилася до чотирьох.

У 1990 р. найбільші площі посівів льону мали Чернігівська обл. (38,4 тис. га), Житомирська обл. (37,7 тис. га), Волинська обл. (24,7 тис. га), Львівська обл. (23,4 тис. га), Рівненська обл. (15,8 тис. га). Найменші площі посівів льону у 1990 р. мали Київська обл. (3,9 тис. га) та Чернівецька обл. (2,9 тис. га).

У 2010 р. посівні площі майже в усіх областях звелися практично до нуля: Чернігівська обл. (0,3 тис. га), Житомирська обл. (0,1 тис. га), Львівська обл. (0,1 тис. га), Сумська обл. (0,6 тис. га).

Наведені дані показують, що більша частина посівів льону у 2005 р. (50% від загального

обсягу) була зосереджена в Чернігівській обл. Частка Житомирській обл. складала 26 %.

У 2010 р. було засіяно всього 1 тис. га льону-довгунця: Сумська обл. мала 73% від загального обсягу (0,6 тис. га), у Чернігівська обл. та — 17% (0,3 тис. га), Житомирська обл. та Львівська — по 5% від загального обсягу посівів (0,1 тис. га).

Посіви культури у 2013 р. було зосереджено лише у трьох областях: у Чернігівській (34%), Сумській (27%), Житомирській (39%) областях.

Показники виробництва льону-довгунцю (волокна) прямо пропорційні площам посівів (табл. 3).

З наведених у таблиці 3 даних видно, що у 2013 р. виробництво льону впало до 1,1 тис. т у порівнянні з 1990 р. — зменшилося більш ніж у 100 разів, у порівнянні з 2005 р. — у 10 разів. У 2013 р. у Житомирській обл. та Чернігівській обл. було вироблено по 0,3 тис. т волокна, у Сумській області вироблено 0,5 тис. т волокна льону-довгунця.

З наведених даних можна визначити, що період з 1995 по 2013 рр. в Україні спостерігалася стійка тенденція до зменшення посівних площ під льон та виробництва льону-довгунця.

Щодо урожайності, то можна сказати про великі коливання у цифрах. В залежності від погодних умов, внесенні добрив та технології посіву та збирання льон-довгунець у сільськогосподарських підприємствах України у 1990—2013 рр. мав різні значення (табл. 4).

З наведених даних можна визначити, що період з 1990 по 2013 рр. урожайність мала нестійку тенденцію. Максимальна урожайність спостерігалася у 2013 році у Сумській обл. — 13,2 ц/га. Гарні значення урожайності: від 5 до 8,6 центнерів з одного гектару спостерігалися у 2013 р. та 2012 р. у Житомирській обл. та Чернігівській обл. Найменше значення урожайності — 2 ц/га спостерігалася у 2011 р.

Вищенаведені дані наочно показують, що впродовж останніх 25 років Чернігівська та Житомирська області стабільно посідають провідні місця у вирощуванні

Таблиця 3. Виробництво льону-довгунцю (волокно), тис. т

Назва області	Рік						
	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013
Волинська обл.	13,9	5,1	0,2	0,1	0,0	—	—
Житомирська обл.	20,7	12,6	1,0	3,4	0,0	0,5	0,3
Івано-Франківська обл.	11,9	3,8	0,6	0,3	—	—	—
Київська обл.	2,5	1,1	0,1	0,1	—	—	—
Львівська обл.	13,7	4,1	1,1	0,8	0,0	0,0	0,0
Рівненська обл.	9,4	2,7	0,1	0,5	0,0	—	—
Сумська обл.	5,3	3,1	1,2	1,2	0,3	0,5	0,5
Тернопільська обл.	0,0	—	—	0,1	—	—	—
Чернівецька обл.	2,0	0,5	0,3	0,1	—	—	—
Чернігівська обл.	28,7	15,2	3,7	6,1	0,1	0,8	0,3
Україна, усього	108,1	48,2	8,3	12,7	0,4	1,8	1,1

Джерело: Державна служба статистики України [7].

культури. Слід відзначити, що саме Чернігівська область займає перше місце серед інших областей за обсягами валових зборів льоноволокна в Україні (так станом на 2013 рік питома вага Чернігівської області серед інших за даним показником склала рекордне значення — 45%). Але це не свідчить про підвищення обсягів вирощування льону в даних регіонах, а лише констатує той факт, що інші області зменшують обсяги посівів. Так, значно знизилася обсяги валових зборів культури на Львівщині, Волині, Івано-Франківщині та Рівненщині.

Найбільший сировинний потенціал в Чернігівській області має Іванівський льонозавод Семенівського району, а також Куликівський, Городянський і Ріпкинський льонозаводи. Підготовкою посівного матеріалу займаються Новгород-Сіверська та Корюківська льононасіницькі станції.

Щодо Житомирської області, то, слід зазначити, що негативні тенденції у виробництві льону-довгунця протягом 1990—2013 рр. позначаються на переробних підприємствах: льонозаводах, льонокомбінатах, оскільки розвиток підприємств переробної сфери льонопромислового підкомплексу залежить від стану льонарства, яке визначає не тільки обсяги виробництва, а й асортимент і якість кінцевої продукції. Так, із 10 наявних льонозаводів у Житомирській області (Баранівський, Володарсько-Волинський, Ємільчинський, Коростенський, Коростишівський, Новоград-Волинський, Овруцький, Олевський, Червоноармійський, Радомишльський) в робочому стані знаходяться лише 3. Завдяки вчасно проведеним організаційним заходам Житомирської обласної державної адміністрації, у 2011 році з'явилися підвалини відновлення льоновиробництва, як наслідок, посівні площі льону-довгунцю в сільгосп підприємствах області збільшилися з 10 гектарів у 2010 році до 590 гектарів у 2013 році. Розгорнута і успішно працює програма насінництва базового та базового насіння кращих вітчизняних сортів. Розроблено інвестиційний проект щодо виробництва однотипного волокна з трести льону-довгунцю та олійного.

В Житомирській області найбільш активно працюють і мають запаси сировини льонозаводи в Ємельчино, Новоград-Волинському і Во-

Таблиця 4. Урожайність льону-довгунцю (волокно), ц з 1 га площі, з якої зібрано врожай

Назва області	Рік						
	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013
Волинська обл.	5,6	4,2	3,7	3,1	4,2	—	—
Житомирська обл.	5,5	4,8	2,9	5,6	0,8	7,3	5,4
Івано-Франківська обл.	7,5	5,6	3,2	7,2	—	—	—
Київська обл.	6,4	5,0	2,7	7,8	—	—	—
Львівська обл.	5,8	4,6	4,1	4,9	1,4	—	—
Рівненська обл.	6,0	4,3	3,6	5,1	5,5	—	—
Сумська обл.	7,9	5,7	6,5	6,1	4,3	11,3	13,2
Тернопільська обл.	0,7	—	—	4,5	—	—	—
Хмельницька обл.	3,1	6,5	6,3	6,2	—	5,3	5,8
Черкаська обл.	5,5	4,7	—	—	—	—	—
Чернівецька обл.	6,8	5,9	8,3	7,6	—	—	—
Чернігівська обл.	7,5	5,6	4,4	5,2	4,2	8,6	5,0
Україна	6,4	5,0	4,2	5,4	4,0	8,6	7,3

Джерело: Державна служба статистики України [7].

лодимир-Волинському. Їх потужність складає 50—60 тис. тонн льонотрести на рік, а використовується лише на 10—15%. Скорочення виробничих потужностей, в основному, відбувається за рахунок зносу основних засобів, у певній мірі як результат збільшення трудомісткості виробництва.

У Сумській області працюють Собичський льонозавод Шосткінського району та Кролевецький льонозавод. Серед льонозаводів західних областей України найбільш успішно до 2011 р. працювали льонозаводи Рівненської (м. Сарни) і Львівської (м. Старий Самбор) областей.

Льонарство Львівщини переживає занепад, який характеризується в першу чергу спадом обсягів виробництва, втратою позицій на вітчизняному ринку льоноволокна, застарілістю матеріально-технічної бази, повною відсутністю зв'язків між науковими установами та товаровиробниками, а також між іншими суб'єктами господарювання галузі. З кожним роком обсяги виробництва волокна та насіння льону-довгунцю в Україні та в усіх районах Львівської обл. у 2005—2011 рр. стрімко знижувалося. На теренах Львівської області льон-довгунець вирощувався переважно у Старосамбірському, Пустомитівському та Яворівському районах. Льон-довгунець до 2012 р. стратегічною і традиційною культурою Старосамбірщини, яка характеризувалася специфічними ґрунтово-кліматичними умовами. Льонарство в недалекому минулому, займаючи не більше 10% посівних площ, забезпечувало більше половини усіх грошових надходжень від рослинництва, що сприяло соціально-економічному розвитку господарств Старосамбірщини. У 2012—2013 рр. у Львівській області льон не вирощували.

Науковим забезпеченням льоновиробництва займається Інститут луб'яних культур

УААН; ННЦ "Інститут землеробства" УААН; Інститут сільського господарства Полісся УААН; Інститут землеробства і тваринництва західного регіону УААН; Івано-Франківський, Волинський, Чернігівський інститути АПВ; Рівненська ДСГДС. Наукові розробки в галузі льонарства також здійснюють Київський національний університет технологій та дизайну, Херсонський національний технічний університет, Луцький національний технічний університет.

У 2013 році в Сумській області льонарством займалися дві організації — "Еліфібр" та Дослідна станція луб'яних культур; у Чернігівській області — ТОВ "Українська лляна компанія" і льонозавод Городнянський; у Житомирській — ТОВ "Агросоюз", ТОВ "Агрополісся" й ТОВ "Малинське" [5, с. 32].

Однією з головних причин скорочення посівних площ льону-довгунця у всіх областях нашої держави є те, що із високоприбуткового льонарства стало низькорентабельним, а у більшості випадках збитковим. Високий рівень собівартості трести льону, низькі ціни її реалізації є причиною кризового стану льоносіючих підприємств. У період переходу до ринкових умов функціонування підприємства галузі льонарства зазнали значних деструктивних змін, зокрема й через відсутність економічно обгрунтованої державної підтримки. Найгострішими проблемами льоносіючих підприємств нині є скорочення посівних площ під льоном, зниження його урожайності та якості льонопродукції, відсутність дієвої інфраструктури ринку і надійних та довготривалих економічних взаємозв'язків між різними сферами виробництва і переробки, неефективність каналів реалізації. Результатом зазначених процесів у галузі льонарства є втрата Україною сировинної бази для текстильної та легкої промисловості, неспроможність льоновиробників забезпечити внутрішній ринок високоякісними лляними тканинами й іншими виробами з льону, втрата лідерства на зовнішніх ринках збуту.

Однак галузь має значний потенціал, реалізація якого сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності льонопродукції, відродженню галузі льонарства та її стабільному розвитку.

До основних причин занепаду галузі льонарства слід віднести: відсутність ефективної державної підтримки галузі, негативний для сільгоспвиробників диспаритет цін на матеріально-технічні ресурси та сільськогосподарську продукцію, який стихійно встановився в Україні, що призвело до фінансового бан-

крутства виробників. На загострення кризових явищ вплинув рівень зношення основних фондів, обладнання та засобів механізації, який перевищує 70—80%, відсутність машинобудівних підприємств з виготовлення машин і устаткування для вирощування, збору і переробки луб'яних культур

У 2013 році рівень збитковості виробництва трести льону більшості сільськогосподарських підприємств України становив близько 15%. Результатом зазначених процесів у галузі льонарства є втрата Україною сировинної бази для текстильної та легкої промисловості, неспроможність льоновиробників забезпечити внутрішній ринок високоякісними лляними тканинами та іншими виробами з льону, втрата лідерства на зовнішніх ринках збуту.

Враховуючи те, що в Україні посилюється процес інтеграції до світової системи господарювання, питання розвитку льонопромислового підкомплексу нашої держави в системі світового ринку набувають особливо важливого значення. Але існує ряд проблем, пов'язаних із невиваженими підходами до здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема неоптимальні зовнішньоторговельні відносини без послідовно обгрунтованого державного регулювання ще більше поглиблюють диспропорції, які склалися в льоно-промисловому комплексі національної економіки [6, с. 179].

Поліські райони Волинської, Житомирської, Київської, Львівської, Рівненської, Сумської та Чернігівської областей мають оптимальні природнокліматичні умови для вирощування льону-довгунця та необхідний рівень забезпеченості трудовими ресурсами. Наразі виробничих потужностей для збільшення виробництва трести льону в Україні достатньо, однак для цього необхідно вдосконалювати існуючу законодавчу базу.

Наразі необхідно стимулювати розвиток льонарства, текстильної та легкої промисловості, що дозволить збільшити кількість робочих місць та число робітників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві. Зростання обсягів виробництва льонопродукції призведе до зменшення імпорту цього товару, стимулюватиме зниження внутрішніх цін на нього, що має важливе соціальне значення для населення.

Кардинальне відродження галузі льонарства вимагає впровадження інноваційних заходів, приділяючи при цьому особливу увагу збереженню існуючого потенціалу та розвитку і підвищенню ефективності промислового виробництва продукції з льону. Так, наприклад,

у Сумській області активно працює нове формування — ТОВ "Лінен оф Десна", основною діяльністю якого є вирощування й переробка льону-довгунця. Для цих цілей у своєму арсеналі компанія має на території області Шосткінський льонозавод потужністю 2000 т волокна на рік і Марчихино-Будську шпагатну фабрику, яка випускає в місяць 20 т шпагату, для чого потрібно 27 т волокна. На вказаних заводах працевлаштовано 60 осіб. Розпочато заходи щодо відновлення роботи Глухівського заводу із переробки лляної сировини. Також за сприяння ТОВ "Богуславський текстиль" в області відновив роботу Кролевецький льонозавод, проектна потужність якого близько 2000 т волокна на рік.

Науковцями Дослідної станції луб'яних культур ведеться робота із впровадження нових інноваційних технологій вирощування та збирання льону-довгунця, що є запорукою підвищення ефективності льонівиробництва. В Україні інноваційні технології, спрямовані на забезпечення текстильних підприємств лляною сировиною, розробляють Київський національний університет технологій та дизайну, Інститут текстильної промисловості, а також Херсонський національний технічний університет. Прикладом ефективного впровадження інвестиційних програм у льонопромисловому підкомплексі Житомирської області є СТОВ "Ємільчине льон". За рахунок залучення у льонозавод іноземних інвестицій у розмірі 500 тис. дол., з яких майже 200 тис. дол. витрачено на придбання сучасної техніки, засобів захисту льону-довгунця, мінеральних добрив, підприємство збільшило орендовану площу до 1 тис. га, на якій вирощує льон. Таким чином, були створені сприятливі умови для поєднання вирощування, зберігання, доробку насіння та переробку льонотрести й реалізації льоноволокна.

Основна робота із відродження галузі повинна проходити в напрямі залучення інвестицій, які доцільно спрямовувати на придбання високоефективної сільськогосподарської техніки для збирання льону й проведення післязбиральних робіт, організацію виробництва високопродуктивного насіння льону; модернізацію існуючих потужностей по переробці льону; створення розгалуженої мережі малих і середніх переробних підприємств; впровадження інноваційних технологій більш глибокої переробки льону з виходом продукції, що відповідає світовим стандартам якості [1, с. 139].

Для залучення інвестицій необхідно: розробляти виробничі проекти й бізнес-плани з

урахуванням використання інвестицій та з глибоким аналізом і обґрунтуванням кон'юнктури ринку, а також графіком освоєння коштів, що залучаються, та розрахунком прибутковості проектів, термінів окупності й можливих ризиків; організувати широке ознайомлення вітчизняних і зарубіжних потенційних інвесторів з інвестиційними проектами проведення перемовин, семінарів, конференцій, конкурсів та публікацій.

Потрібно використовувати усі можливі джерела інвестицій: інститути спільного інвестування, в тому числі венчурні фонди; інноваційні фонди; лізингові фонди та компанії; спеціалізовані фонди підтримки розвитку виробництва; банки; приватні інвестиції.

На сучасному етапі розвитку агропромислового виробництва для повноцінного відродження галузі льонарства й успішного її розвитку потрібно орієнтуватися на глибоку переробку льонопродукції, що дасть змогу ведення високорентабельного господарства та реального приваблення інвестицій. Так, доцільно організувати не тільки безпосереднє вирощування льону, а й його переробку в текстильному, харчовому, енергетичному та інших напрямках. Перспективними напрямками відродження є створення нових, більш ефективних господарських структур, продукція яких має високий рівень конкурентноздатності на внутрішніх і зовнішніх ринках, а саме: агрохолдингів, кооперативів, кластерів тощо. На основі інтеграції підвищується ефективність аграрно-промислового виробництва, а за рахунок добровільного об'єднання учасників, виробничий процес набуває нових характеристик і меж функціонування.

Вирішення проблеми стабілізації і відродження льонопереробної галузі України та її подальший інноваційний розвиток в умовах ринкових відносин можливий, якщо економічна політика з переозброєння галузі буде враховувати ряд найважливіших чинників, а саме: силу й активність конкурентної боротьби на ринку льоновмісних товарів, потенціал маркетингу, ефективність інноваційних ресурсозберігаючих технологій і, головне, впровадження новітнього високопродуктивного обладнання з високим рівнем автоматизації і механізації виробничих процесів.

ВИСНОВКИ

Льон-довгунець є стратегічною сільськогосподарською культурою та джерелом натурального волокна в Україні, з якого можна виготовляти широкий асортимент побутових

тканин і технічних виробів. Він є традиційною культурою сільськогосподарських товаровиробників північних та західних регіонів України. В Україні льон-довгунець вирощували у поліських районах Волинської, Житомирської, Київської, Рівненської, Сумської та Чернігівської областей, у передгірних і гірських районах Івано-Франківської, Львівської й Чернівецької, а також в окремих районах Тернопільської та Хмельницької областей. У нашій країні є наявність, хоча й застарілої, матеріально-технічної бази виробництва та переробки цих культур із кращими традиціями й досвідом сільського населення у виробництві лляної продукції.

На жаль, на сьогодні в усіх без виключення областях України спостерігається досить складна ситуація для галузі льонарства України. У 1990 р. найбільші площі посівів льону мали Чернігівська обл. (38,4 тис. га), Житомирська обл. (37,7 тис. га), Волинська обл. (24,7 тис. га), Львівська обл. (23,4 тис. га), Рівненська обл. (15,8 тис. га). Найменші площі посівів льону у 1990 р. мали Київська обл. (3,9 тис. га) та Чернівецька обл. (2,9 тис. га). У 2013 році в Україні працювало всього 4 льоносіючих сільськогосподарських підприємства, тоді як, наприклад, у 2008 році їх кількість становила 9. Посіви культури у 2013 р. було зосереджено лише у трьох областях: у Чернігівській (34%), Сумській (27%), Житомирській (39%) областях. Посівна площа льону — довгунця в 2013 р. проти 2005 р. зменшилась на 96% і становила 1 тис. га, урожайність льоноволокна знизилась на 21,57%, що призвело до зменшення валового збору льоноволокна, відповідно, з 12,7 тис. т до 0,4 тис. т, або на 96,85%. Зменшуються загальні площі ріллі під посіви, а відповідно орні землі зовсім не використовують для розквіту культури.

Галузь льонарства має значний потенціал, реалізація якого сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності льонопродукції, відродженню галузі льонарства та її стабільному розвитку.

Література:

1. Головня О. М. Значення та перспективи відродження льонарства в підприємствах льонопродуктового підкомплексу / О. М. Головня // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнічного університету (економічні науки) / За ред. В.А. Рудьєва. — Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія "Люкс", 2010. — № 2 (10). — С. 139—144.

2. Дудукова С.В. Льон-довгунець: потенційні можливості та сфера застосування / С.В. Дудукова, І.В. Овсянко, Ю.В. Мохер // Нові наукові дослідження у льонарстві та коноплярстві України: матер. наук.-техніч. конф. молодих вчених, 23 листоп. 2005 р.: зб. наук. пр. — Суми: ВВП "Мрія-1" ТОВ, 2006. — С. 105—115.

3. Завадських Г.М. Сучасний стан і проблеми розвитку галузі льонарства в Україні // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. В.А. Рудьєва. — Мелітополь, 2010. — № 10. — С. 170—174.

4. Липчук В. Розвиток льонарства в Україні / В. Липчук, О. Домінська // Аграрна економіка. — 2013. — Т. 6, № 1—2. — С. 80—83.

5. Примаков О.А. Шляхи розвитку льонарства в Україні / О.А. Примаков, І.О. Маринченко, М.П. Козорізенко // Економіка АПК. — 2013. — № 11. — С. 32—37.

6. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Держкомстат України. — К.: Консультант, 2014. — 632 с.

References:

1. Holovnia, O.M. (2010), "The value and prospects revival of flax growing in enterprises of the flax-food subcomplex", Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnoho ahrotekhnichnoho universytetu (ekonomichni nauky), vol. 2, no. 10, pp. 139—144.

2. Dudukova, S.V. (2005), "Common flax: potential opportunities and scope of application", Novi naukovi doslidzhennia u l'onarstvi ta konopliarstvi Ukrainy [New scientific researches in the cultivation of flax and hemp Ukraine], Materialy naukovo-tekhnichnoi konferentsii molodykh vchenykh [Materials of scientific and technical conference of young scientists], Sumy, Ukraine, 23 November 2005, pp. 105—115.

3. Zavads'kykh, H.M. (2010), "Current status and problems of development sector growing of flax in Ukraine", Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnoho ahrotekhnichnoho universytetu (ekonomichni nauky), vol. 10, pp. 170—174.

4. Lypchuk, V. (2013), "The development of flax growing in Ukraine", Ahrarna ekonomika, vol. 6, no. 1—2, pp. 80—83.

5. Prymakov, O.A. (2013), "Ways of development flax growing in Ukraine", Ekonomika APK, vol. 11, pp. 32—37.

6. State Statistics Service of Ukraine (2014), Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2013 rik [Statistical yearbook of Ukraine for 2013], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2015 р.